

Polityka zagraniczna II RP w l. 1922-1936

Materiał składa się z sekcji: „Wprowadzenie”, „Sytuacja międzynarodowa Polski w latach 1921–1925”, „Sojusz z Francją”, „Polityka zagraniczna »po maju« – pierwszy okres”, „Polityka równowagi”, „Porozumienie z Niemcami”, „Zamiast podsumowania”.

Wprowadzenie zawiera tekst instrukcji ogólnej ministra spraw zagranicznych RP K. Skirmuta z wytycznymi dla polskiej polityki zagranicznej (ściśle tajne) 3 sierpnia 1921 Warszawa.

Materiał zawiera 6 ilustracji: fotografię ze spotkania w Rapallo; zdjęcie Gustava Stresemanna, Austena Chamberlaina, Aristide’a Brianda podczas spotkania w Locarno; zdjęcie Hansa Adolfa von Moltkego; Józefa Piłsudskiego, Josepha Goebbelsa i Józefa Becka w Warszawie 14 czerwca 1934 r.; Józefa Becka i Hermanna Göringa z małżonkami; wizytę ministra Barthou w Krakowie.

Materiał zawiera również wypowiedź Józefa Piłsudskiego; tekst umowy politycznej polsko-francuskiej z 1921; fragment tekstu o polsko-radzieckim pakcie o nieagresji; opis kierunków polskiej polityki, 9 ćwiczeń, w tym 9 interaktywnych oraz 14 poleceń dla ucznia.

Ćwiczenia znajdujące się na stronie są na zasadzie wyboru poprawnej odpowiedzi, odnoszą się do zdjęć lub fragmentów tekstów. Znajdują się również ćwiczenia podsumowujące oraz jako przypomnienie wcześniejszych wiadomości.

Bibliografia:

- Źródło: *Umowa polityczna polsko-francuska, 10 lutego 1921 roku*, [w:] K. Juszczak, T. Maresz, *Historia w tekstach źródłowych*, t. 3, Rzeszów 1996, s. 120–121.
- Źródło: *3 sierpnia 1921, Warszawa – instrukcja okólna ministra spraw zagranicznych RP K. Skirmuta z wytycznymi dla polskiej polityki zagranicznej (ściśle tajna)*, [w:] , *Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939*, t. 1, Warszawa 1989, s. 175.
- Źródło: *Kierunki polskiej polityki zagranicznej*, [w:] W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski*, t. 1, Warszawa 2003.
- Źródło: *Polsko-sowiecki układ o nieagresji (strona I)*, [w:] K. Juszczak, T. Maresz, *Historia w tekstach źródłowych*, t. 3, Rzeszów 1996, s. 124.

- Źródło: *Wypowiedź Józefa Piłsudskiego, [w:] , Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939, red. T. Jędruszcak, M. Nowak-Kiełbikowa, Warszawa 1996, s. 47–49.*
- Źródło: *Deklaracja zawarta między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 roku – fragment.*

Polityka zagraniczna II RP w l. 1922-1936

Oś czasu – polityka zagraniczna II RP

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Wprowadzenie

“ 3 sierpnia 1921, Warszawa - instrukcja okólna ministra spraw zagranicznych RP K. Skirmuta z wytycznymi dla polskiej polityki zagranicznej (ściśle tajna)

Od dłuższego już czasu wskazuje opinia publiczna niemal wszystkich narodów w sądach swych o Polsce znaczną nerwowość i zaniepokojenie. Zewsząd we wszystkich głosach prasy i przemówieniach odpowiedzialnych mężów stanu brzmi obawa, iż Polska zakłócić może pokój europejski, zewsząd słyszymy zarzuty, iż wyznajemy programy maksymalne i imperialistyczne, iż jesteśmy agresywni wobec sąsiadów [...].

Tym bardziej staje się tedy najpilniejszym i najbliższym zadaniem naszej polityki zagranicznej likwidacja tych wielkich problemów granicznych, które dotychczas jeszcze zostały otwarte, problemów Górnego Śląska, Litwy i ewentualnie Galicji Wschodniej. [...]

Już w epoce likwidacji spraw granicznych winna polityka polska zagraniczna dla szczęśliwego ich przeprowadzenia oprzeć się przede wszystkim na dwóch zasadach, które i na przyszłość pozostaną jej kardynalnymi podstawami, tj. na poszanowaniu traktatów, które zakończyły wojnę światową i ugruntowały nasz byt państwowy, na utworzeniu systemu sojuszy z państwami, z którymi łączy nas wspólność interesów [...].

Poszanowanie traktatów, które są nie tylko prawną podstawą naszego istnienia państwowego, ale i najsilniejszą rękojmią nieodzownego dla

nas ładu i pokoju w Europie.

Źródło: 3 sierpnia 1921, Warszawa – instrukcja okólna ministra spraw zagranicznych RP K. Skirmuta z wytycznymi dla polskiej polityki zagranicznej (ściśle tajna), [w:], Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939, t. 1, Warszawa 1989, s. 175.

Polecenie 1

Wyjaśnij, dlaczego Polacy mieli opinię burzycieli porządku europejskiego i narodu z imperialistycznymi dążeniami. Wyjaśnij, z czego mogła ona wynikać i któremu państwu najbardziej zależało na przedstawianiu Polski w złym świetle.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 2

Przypomnij sobie i wyjaśnij, w jaki sposób zostały rozwiązane wspomniane w tekście problemy graniczne.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 3

Wyjaśnij, które z rozwiązań granicznych nastąpiło wbrew poszanowaniu traktatów, które zakończyły I wojnę światową. Uzasadnij swoją odpowiedź.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

“ Kierunki polskiej polityki zagranicznej

Polityka zagraniczna niepodległej Polski rozgrywała się od początku w trzech płaszczyznach. Decydujące znaczenie miało położenie kraju między dwoma agresywnymi sąsiadami: Niemcami i Rosją, które

niezależnie od ustroju wewnętrznego – Niemcy cesarskie czy republikańskie, Rosja carska czy bolszewicka – nie uznawały w praktyce prawa narodu polskiego do samodzielnego państwa. Druga płaszczyzna to stosunki z państwami Europy Zachodniej, które akceptowały niepodległość Polski, a nawet ją od czasu do czasu wspierały. Wreszcie trzecia sfera polskich odniesień to pozostałe państwa Europy Środkowej i Wschodniej, które dzieliły niepewny los Polski między Niemcami i Rosją, mogąc się teoretycznie stać sojusznikami Rzeczypospolitej, lecz które rozdzierane były różnicami interesów, tradycji, wzajemnymi konfliktami i słabością wewnętrzną.

Źródło: *Kierunki polskiej polityki zagranicznej*, [w:] W. Roszkowski, *Najnowsza historia Polski*, t. 1, Warszawa 2003.

Polecenie 4

Oceń, która z płaszczyzn polityki zagranicznej II RP (wymienionych w tekście) była na progu niepodległości najważniejsza. Podaj z jakich przyczyn to wynikało.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Sytuacja międzynarodowa Polski w latach 1921–1925

Rok 1923 zakończył okres formowania się granic II RP. Niestety, z większością sąsiadów Polska nie miała poprawnych stosunków. Rozstrzygnięcia graniczne, które zapadły w wyniku walk lub decyzji mocarstw sprzymierzonych, nie zawsze satysfakcjonowały zainteresowane strony. O największej wrogości można mówić w relacjach z Niemcami i ZSRS. Oba kraje były zainteresowane likwidacją polskiej państwowości. Propagowały pogląd, że Polska była tylko państwem sezonowym.

Niemcy nie chcieli zaakceptować strat terytorialnych na rzecz II RP, zwłaszcza części obszaru Górnego Śląska i Pomorza. Bolszewicy natomiast postrzegali Polskę jako przeszkodę w realizacji głównego celu, czyli rozprzestrzenienia rewolucji proletariackiej w całej Europie. Dla bolszewików traktat ryski był tylko tymczasowym rozwiązaniem problemu granicy z Polską.

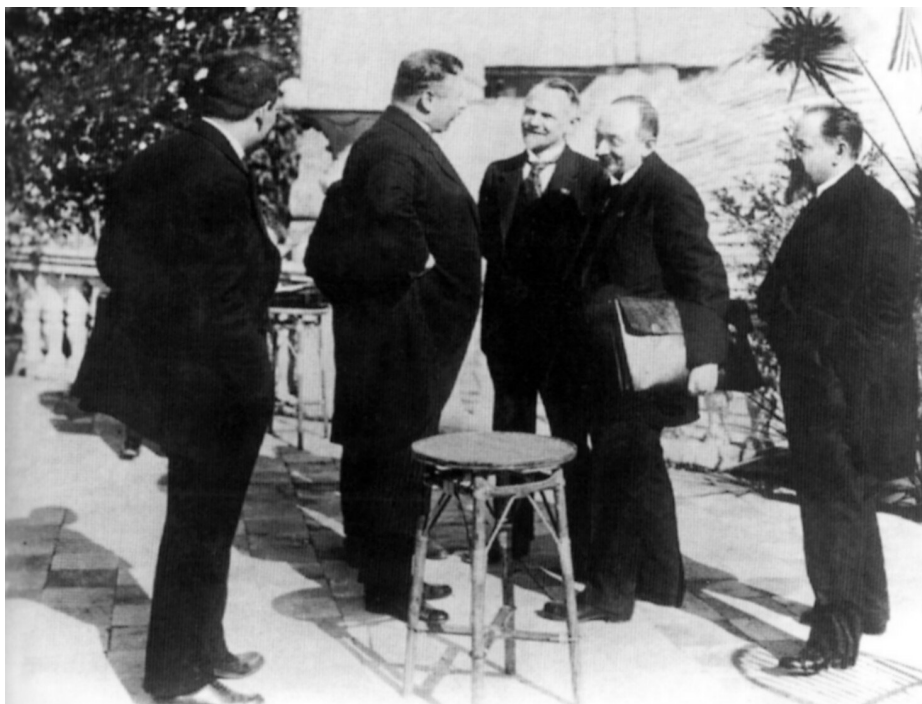
Polska strona, przede wszystkim z inicjatywy Józefa Piłsudskiego, starała się wspierać ruchy narodowościowe uderzające w ZSRS. Polska finansowała m.in. ukraińskich, kaukaskich i kozackich antykomunistów. Wsparcie okazało się nieskuteczne. Środowiska narodowe były skłócone i mało odporne na wywrotową działalność agentów Stalina. Polacy zamieszkujący teren ZSRS byli prześladowani także ze względu na wyznawany katolicyzm; w szczególnie trudnej sytuacji znaleźli się polscy księża. Przykładem takiej polityki był proces arcybiskupa mohylewskiego Jana Cieplaka i kilku innych księży, zakończony wydaniem dwóch wyroków śmierci.

Napięte relacje z dwoma największymi sąsiadami powodowały, że Warszawa z obawą patrzyła na próby porozumienia między Moskwą a Berlinem. Układ w **Rapallo z 1922 roku** był pierwszym sygnałem ostrzegawczym dla polskiej polityki zagranicznej i zarazem jej porażką. W Rapallo Niemcy i ZSRS wzajemnie uznały istnienie swoich państw i nawiązały stosunki dyplomatyczne. Państwa te zrzekły się obustronnie pretensji finansowych i przyznały sobie klauzulę najwyższego uprzywilejowania w stosunkach handlowych. Zawarły także tajną konwencję wojskową. Odtąd Niemcy mogli korzystać z poligonów sowieckich i testować w Rosji różne rodzaje broni. Wysyłali również swoich inżynierów do sowieckich fabryk, by wspomogli sowiecką myśl techniczną.

Ćwiczenie 1

Wskaż, dlaczego Niemcy nie mogli przeprowadzać testów z bronią, na przykład chemiczną, we własnym kraju.

- ☐ nie chcieli zatruwać powietrza we własnym kraju
- ☐ wynikało to z ograniczeń narzuconych przez traktat wersalski
- ☐ nie mieli odpowiednich poligonów

Spotkanie w Rapallo. Kanclerz Rzeszy Joseph Wirth, Walther Rathenau oraz delegacja sowiecka: Leonid Krasin, Gieorgij Cziczerin oraz Adolf Joffe

Źródło: licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 5

Uzasadnij tezę, że porozumienie sowiecko-niemieckie zawarte w Rapallo można uznać za najgorszą okoliczność, jaka się w dziejach Polski mogła zdarzyć.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Na stosunkach Polski z Litwą zaważyła kwestia zajęcia Wileńszczyzny, a z Czechosłowacją – spór o Zaolzie zamieszkane w większości przez ludność polską. Wynegocjowany w 1922 roku z południowym sąsiadem układ akceptujący 'graniczne *status quo*', niestety, nie wszedł w życie. Dyplomacja czechosłowacka uważała, że nie zawierając układów o charakterze antyniemieckim i antysowieckim, buduje sobie lepszą pozycję przetargową w kontaktach z tymi państwami i w razie konfliktu to Polska stanie się pierwszym obiektem ich agresywnej polityki. Rząd w Pradze z sympatią odnosił się też do antypolskich ruchów ukraińskich, co również nie wzbudzało zaufania w Warszawie.

II RP utrzymywała przyjazne relacje tylko z Łotwą i Rumunią. Tych państw nie dzieliły spory graniczne, a obawa przed Rosją integrowała je wokół wspólnej polityki zagranicznej. Polska **w 1921 roku** zawarła z Rumunią układ sojuszniczy. Obie strony były zobowiązane do wzajemnej pomocy w razie niesprowokowanej, sowieckiej agresji. Mimo, że potencjał

militarny Rumunii nie był największy, do porozumienia przykładano dużą wagę (m.in. odnowiono je po zamachu majowym). Symbolicznym gestem przyjaźni była wizyta Piłsudskiego w Rumunii w 1922 roku. Rok później w Polsce gościła rumuńska para królewska. Polska wychodziła z założenia, że warto choć na jednym 'pograniczu' mieć sojusznika.

Piłsudski wystąpił także z koncepcją stworzenia '**Międzymorza**'. Była to kolejna federacyjna propozycja Piłsudskiego, zmierzająca do powstania sojuszu łączącego kraje między Morzem Bałtyckim i Morzem Czarnym. Pomysł zakończył się jednak fiaskiem. Pomiędzy pozostałymi członkami układu nie brakowało sporów terytorialnych, jak choćby węgiersko-rumuński konflikt o Siedmiogród.

Kapsuła czasu

Przyszłość pokaże, że w polityce, tak jak w życiu, przyjaźń nie zawsze sprawdza się w trudnych momentach. Rząd polski, który będzie chciał ewakuować się na Zachód we wrześniu 1939 roku, zostanie internowany w Rumunii.

Sojusz z Francją

Rzeczpospolita upatrywała ważnego sojusznika politycznego we Francji. Już podczas obrad konferencji wersalskiej, Francja popierała polskie roszczenia w sprawie wytyczenia granicy zachodniej.

Ćwiczenie 2

Przypomnij i wskaż, z czego wynikała sympatia Francji dla RP.

☐ z istnienia tajnego układu polsko-francuskiego z 1917 roku

☐ z chęci osłabienia państwa niemieckiego

☐ Francja zawsze popierała graniczne roszczenia Polski

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

W 1921 roku podpisano polsko-francuską konwencję wojskową, która zakładała wzajemną pomoc na wypadek napaści Niemiec na jednego z sojuszników. Podpisano także porozumienia polityczne i handlowe.

“ Umowa polityczna polsko-francuska, 10 lutego 1921 roku

Rząd Polski i Rząd Francuski [...] zgodziły się na następujące postanowienia:

W celu uzgodnienia swych wysiłków pokojowych oba rządy zobowiązują się działać w porozumieniu we wszystkich sprawach polityki zagranicznej dotyczących obu Państw i mających związek z uporządkowaniem stosunków międzynarodowych w duchu traktatów i zgodnie z Paktem Ligi Narodów.

Ponieważ odrodzenie gospodarcze jest warunkiem zasadniczym przywrócenia porządku międzynarodowego i pokoju w Europie, oba Rządy porozumieją się w tym względzie celem podjęcia akcji solidarnej i wspierania się wzajemnie. Poczynią one starania, aby rozwinąć swe stosunki gospodarcze i w tym celu zawrą umowy specjalne i konwencję handlową.

Gdyby jednak, wbrew przewidywaniom i szczerym zamiarom pokojowym obu układających się państw, oba lub jedno z nich zostało zaatakowane bez wyzwania ze swej strony, oba Rządy porozumieją się celem obrony swych terytoriów i ochrony swych uprawnionych interesów, w ramach zakreślonych we wstępie.

Oba rządy zobowiązują się zasięgnąć wzajemnie zdania przed zawarciem nowych układów, dotyczących ich polityki w Europie Środkowo-Wschodniej.

Źródło: *Umowa polityczna polsko-francuska, 10 lutego 1921 roku*, [w:] K. Juszczak, T. Maresz, *Historia w tekstach źródłowych*, t. 3, Rzeszów 1996, s. 120–121.

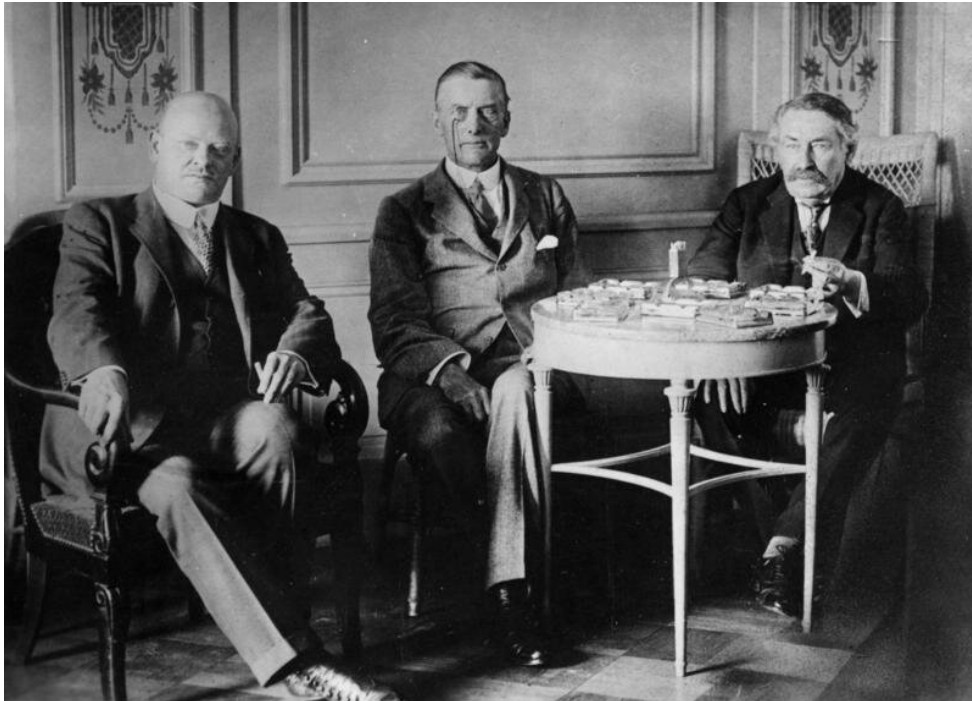
Polecenie 6

Na podstawie źródła wyjaśnij, jakie postanowienie dotyczące bezpieczeństwa międzynarodowego Polski zawierał powyższy układ.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

W połowie lat 20. sojusz z Francją uległ osłabieniu. Francja przede wszystkim wykorzystała możliwość zabezpieczenia swoich granic wschodnich. Potwierdziło się, że wsparcie tego państwa jest uzależnione od układu sił międzynarodowych i jest ona sojusznikiem niepewnym.

16 października **1925 roku w szwajcarskim Locarno** przedstawiciele Francji, Belgii, Wielkiej Brytanii i Włoch oraz Niemiec podpisali traktat, na mocy którego władze niemieckie zagwarantowały nienaruszalność swoich granic zachodnich, bez udzielenia gwarancji dla granic z Polską i Czechosłowacją.

Od lewej: Gustav Stresemann, Austen Chamberlain, Aristide Briand podczas spotkania w Locarno

Źródło: a. nn. domena publiczna, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 3

Zaznacz, jakie znaczenie dla przyszłości Polski i Czechosłowacji mogło mieć niezagwarantowanie przez Niemcy nienaruszalności granic.

☐ wymuszało zawarcie kolejnego porozumienia z Polską i Czechosłowacją

☐ znaczenie uzależnione było od rozwoju sytuacji międzynarodowej

☐ Niemcy mogli domagać się ich rewizji

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

W 1925 roku zostały także uregulowane polskie relacje z papieżem poprzez zawarcie **konkordatu**. Umowa ze Stolicą Apostolską miała regulować stosunki między władzą świecką a kościelną w Polsce. Wprowadzono nowy podział administracyjny Kościoła, adekwatny do zmienionych granic. Uzgodniono, że nominacje papieskie na biskupów i arcybiskupów następować będą po zasięgnięciu opinii rządu polskiego.

II RP zagwarantowała również obowiązkowe nauczanie religii w szkołach powszechnych, a ponadto zapewniła, że 'dobra należące do Kościoła nie będą przedmiotem żadnego aktu prawnego, zmieniającego ich przeznaczenie, inaczej niż za zgodą władzy duchownej'.

Polityka zagraniczna 'po maju'. Pierwszy okres

Po zamachu majowym w 1926 roku (zajrzyj do lekcji: [Przewrót majowy i jego konsekwencje](#)) polska polityka zagraniczna nie podlegała większym zmianom. Można ją określić mianem stabilnej. W okresie 1926–1939 było tylko dwóch ministrów spraw zagranicznych: August Zaleski i [Józef Beck](#). Ogromny wpływ na jej kształt wywierał Józef Piłsudski. Jedyną widoczną zmianą było ożywienie kontaktów z Wielką Brytanią, która w pierwszych latach niepodległości, ulegając propagandzie Niemiec i ZSRS, traktowała Polskę jako państwo sezonowe, o agresywnych planach wobec sąsiadów. Rząd brytyjski przyjął przewrót z sympatią, wychodząc z założenia, że rządy Piłsudskiego będą gwarancją stabilności.

Układy lokarneńskie utwierdziły Piłsudskiego w przekonaniu, że sojusz z Francją jest niepewny, a umocnieniem tej tezy stało się popieranie przez Paryż starań Niemiec o uzyskanie statusu stałego członka Rady Ligi Narodów. Stało się to faktem we wrześniu 1926 roku. Polska w tym czasie została tylko członkiem niestałym.

Polecenie 7

Wyjaśnij, czym różnił się status członka niestałego od statusu członka stałego Rady Ligi Narodów.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Za życia Piłsudskiego polska polityka zagraniczna dążyła więc do wypracowania możliwie wielu sojuszy, które pozwolą jej ukształtować stabilną sytuację międzynarodową. Większą wagę przykładano do porozumień samodzielnie zawartych, nawet dwustronnych, coraz mniej wierząc w idee bezpieczeństwa międzynarodowego. Piłsudski nie wahał się również 'demonstrować siły' i używać swego rodzaju politycznego szantażu tam, gdzie uznał, że jest to konieczne dla zachowania prestiżu Polski.

Taki charakter miała m.in. **'sprawa litewska'**. W 1926 roku na Litwie doszło do nacjonalistycznego przewrotu. W jego efekcie nowe władze zaostrzyły politykę w stosunku do mniejszości polskiej. Rozpoczęły się także próby szkalowania Polski na forum Ligi Narodów i posądzania Rzeczypospolitej o agresywne zamiary względem Litwy. W związku z tym, w grudniu 1927 roku Piłsudski spotkał się w siedzibie Ligi Narodów z litewskim premierem i zapytał, czy jego kraj chce wojny czy pokoju z Polską. Premier litewski nie mógł udzielić innej odpowiedzi, niż potwierdzić zamiary pokojowe. W efekcie Liga przyjęła oświadczenie Voldemarasa, że Litwa nie jest w stanie wojny z Polską, a Polska ogłosiła deklarację uznania niepodległości i nienaruszalności granic Litwy. Te deklaracje niewiele jednak zmieniły w stosunkach dyplomatycznych obydwu krajów, nadal pozostały one mocno napięte. Do nawiązania stosunków między Polską a Litwą doszło dopiero w 1938 roku.

Kolejne lata uspokoiły jednak ogólną sytuację międzynarodową. Można było odnieść wrażenie, że większość państw europejskich dąży do pokoju. Niemcy uzyskały we wrześniu 1926 roku status stałego członka Ligi Narodów. Na tym samym posiedzeniu minister spraw zagranicznych Francji Aristide Briand [czyt.: arystid brią] wygłosił przemówienie wzywające do powszechnego rozbrojenia. Natomiast w 1927 roku zaproponował podpisanie paktu o wyrzeczeniu się wojny jako metody rozwiązywania sporów międzynarodowych. Inicjatywa spotkała się ze zrozumieniem USA. Amerykański sekretarz stanu Frank Kellogg poparł ją, stąd układ nazwano paktem **Brianda-Kellogga**. W sierpniu 1928 roku podczas spotkania w Paryżu podpisały go: Francja, Niemcy, USA, Japonia, Włochy, Wielka Brytania, Czechosłowacja, Polska i Belgia. ZSRS wyraził też zgodę na zawarcie wielostronnej deklaracji o podobnej treści ze swoimi sąsiadami. W związku z tym w lutym 1929 roku

doszło do podpisania **protokołu Litwinowa** (od nazwiska komisarza spraw zagranicznych ZSRS). Jego sygnatariusze wyrzekali się siły w rozstrzyganiu sporów terytorialnych.

Polityka równowagi

Ważne miejsce w polityce zagranicznej Polski sanacyjnej zajmowała kwestia Ligi Narodów. Piłsudski, jak zasygnalizowano wcześniej, nie wierzył w idee bezpieczeństwa międzynarodowego, a zwłaszcza w skuteczność działania 'jej strażnika', czyli Ligi Narodów.

“ Wypowiedź Józefa Piłsudskiego

To ostatnie zagadnienie Pan Marszałek obszerniej omówił. Powiedział, że o ile 'metody pracy' Ligi Narodów nie zostaną zmienione, to zdaniem jego zginąć ona musi na anemię. Zasięg zainteresowań Ligi musi być bardziej ograniczony. Poruszenie na jednej sesji Liberii, Boliwii, Gdańska, Mandżurii, handlu żywym towarem, opium [...] prowadzi do absurdu. Te metody, jeżeli dalsza owocna praca ma być zapewniona, muszą zdaniem pana Marszałka, ulec modyfikacji.

Źródło: Wypowiedź Józefa Piłsudskiego, [w:] , Dokumenty z dziejów polskiej polityki zagranicznej 1918–1939, red. T. Jędruszcak, M. Nowak-Kiełbikowa, Warszawa 1996, s. 47–49.

Polecenie 8

Wymień, krytyczne uwagi dotyczące działalności Ligi Narodów, które poczynił Józef Piłsudski.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Za negatywne postrzeganie Ligi Narodów można również uznać decyzję Józefa Becka wyrażoną w przemówieniu na posiedzeniu wspomnianej organizacji we wrześniu 1934 roku o wypowiedzeniu traktatu mniejszościowego. Beck stwierdził, że traktat przeczy zasadzie równości członków i póki kwestie te nie zostaną uregulowane, Polska nie czuje się zobowiązana do przestrzegania punktów traktatu.

Nie wierząc w rozwiązania zbiorowe w polityce międzynarodowej, Piłsudski doszedł do wniosku, że najlepiej będzie prowadzić politykę utrzymywania równych odległości (czy też

równowagi) od Moskwy i Berlina. Uważał, że należy wypracować dobrosąsiedzkie stosunki z państwami, które w przyszłości mogą stwarzać największe zagrożenie. Jednak pod koniec życia zaczął powątpiewać w skuteczność takiego działania. Stwierdził nawet, że 'Polska siedzi na dwóch stołkach. Z któregoś w końcu musi spaść'.

W 1932 roku zawarty został w Moskwie polsko-sowiecki układ o nieagresji (na 3 lata). Chęci do nawiązania sojuszu pojawiły się w Moskwie z dwóch istotnych powodów. Ruch faszystowski, który zdobywał coraz większe poparcie w Niemczech, miał wyraźnie antykomunistyczny charakter, niepewna więc była przyszłość dalszych relacji sowiecko-niemieckich. Ponadto budujący się militarizm japoński zaczął zagrażać wpływom Moskwy na Dalekim Wschodzie. Rosji wydawało się więc, że zapewnienie spokoju ze strony polskiego sąsiada może okazać się potrzebne.

“ **Polsko-radziecki układ o nieagresji (strona I)**

Prezydent RP z jednej strony i Centralny Komitet Wykonawczy ZSRR z drugiej [...] postanowili zawrzeć niniejszy traktat. [...]

Art. 1 Obie umawiające się strony, stwierdzając, że wyrzekły się wojny jako narzędzia polityki narodowej w ich wzajemnych stosunkach, zobowiązują się wzajemnie do powstrzymania się od wszelkich działań agresywnych lub od napaści jedna na drugą, zarówno samodzielnie, jak i łącznie z innymi mocarstwami.

Art. 2 W razie gdyby jedna z umawiających się stron została napadnięta przez państwo trzecie lub przez grupę państw trzecich, druga umawiająca się strona zobowiązuje się nie udzielać ani bezpośrednio, ani pośrednio pomocy i poparcia państwu napadającemu przez cały czas trwania zatargu.

Art. 3 Każda z umawiających się stron zobowiązuje się nie brać udziału w żadnych porozumieniach z punktu widzenia agresji jawnie dla drugiej strony wrogich. [...]

Art. 7 Traktat zawiera się na trzy lata, przy czym o ile jedna z umawiających się stron nie wymówi go na sześć miesięcy przed upływem terminu, to będzie się uważało, że okres mocy traktatu został przedłużony automatycznie na dalszy okres dwuletni.

Sporządzony w Moskwie w dwóch egzemplarzach, dnia 25 lipca 1932 roku.

Źródło: *Polsko-sowiecki układ o nieagresji (strona I)*, [w:] K. Juszczak, T. Maresz, *Historia w tekstach źródłowych*, t. 3, Rzeszów 1996, s. 124.

Ćwiczenie 4

Wskaż punkty zawierające założenia układu polsko-sowieckiego o nieagresji.

- ☐ nie będą uczestniczyły w układach wymierzonych przeciw jednej ze stron sojuszu
- ☐ traktat został zawarty na trzy lata bez możliwości przedłużenia
- ☐ obie strony deklarują, że wyrzekają się agresji i podejmowania działań wojennych we wzajemnych stosunkach
- ☐ nie będą udzielały wsparcia państwom trzecim w razie ich ewentualnej agresji na jedną ze stron układu

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Po podpisaniu układu, oba kraje wykonały gesty sympatii: Polska przekazała stronie sowieckiej rękopisy Lenina, odziedziczone po władzach austriackich, a w zamian otrzymała materiały archiwalne dotyczące konspiracyjnej działalności Józefa Piłsudskiego.

Porozumienie z Niemcami

Porozumienie z drugim groźnym sąsiadem, Niemcami, wydawało się trudniejsze, zwłaszcza, że na początku lat 30. doszło do wzrostu napięć w kontaktach polsko-niemieckich. Problemy zlokalizowane były w Wolnym Mieście Gdańsku. Z dniem 1 lipca 1931 roku senat tego miasta wypowiedział polskiej flocie wojennej prawo używania portu. Strona polska nie uznała tego faktu. Podczas wizyty brytyjskich okrętów w porcie, polski kontrtorpedowiec 'Wicher' przywitał Brytyjczyków jak gospodarz i był gotów ostrzelać budynek władz gdańskich, gdyby te podjęły wrogie kroki wobec polskiej bandery. Efektem było odnowienie wcześniej obowiązującej umowy, dotyczącej użytkowania portu przez polskie okręty wojenne i tym samym anulowanie wypowiedzenia. Wiosną 1933 roku władze gdańskie (najprawdopodobniej reagując na zmiany polityczne w Niemczech) wypowiedziały umowę o utrzymaniu polsko-gdańskiej policji portowej. I tym razem strona polska zareagowała

siłowo, zwiększając liczebność załogi składnicy tranzytowej na Westerplatte. Kolejny raz władze gdańskie ustąpiły.

O ile senat mógł zwykle liczyć na poparcie Berlina, który prawie zawsze zajmował w tego typu sporach antypolskie stanowisko, o tyle tym razem nowy kanclerz Adolf Hitler zachował neutralność. To skłoniło polską dyplomację do szukania porozumienia. Przywódcy III Rzeszy także zależało na uspokojeniu sytuacji, potrzebował czasu na przejęcie pełni władzy i wzmocnienie kraju. W związku z tym wytworzyła się atmosfera, która pozwoliła zawrzeć porozumienie. **W 1934 roku** podpisano polsko-niemiecką deklarację o niestosowaniu przemocy we wzajemnych stosunkach. Zawarto ją na 10 lat.

“ Deklaracja zawarta między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 roku - fragment

Oba Rządy wychodzą przy tym z założenia, że utrzymanie i utrwalenie stałego pokoju pomiędzy ich krajami stanowi istotny warunek dla powszechnego pokoju w Europie.

[...] Przy tym każdy z obu Rządów stwierdza, że przyjęte przezeń dotychczas w stosunku do innych zobowiązania międzynarodowe nie stoją na przeszkodzie pokojowemu rozwojowi ich wzajemnych stosunków, nie są w sprzeczności z niniejszą Deklaracją i przez tę Deklarację nie są naruszone. Poza tym oba Rządy stwierdzają, że niniejsza Deklaracja nie dotyczy takich zagadnień, które, zgodnie z prawem międzynarodowym, należy uważać za należące wyłącznie do spraw wewnętrznych jednego z obu państw.

Oba Rządy oświadczają, że jest ich zamiarem porozumiewać się bezpośrednio we wszelkiego rodzaju zagadnieniach, dotyczących ich wzajemnych stosunków. W razie gdyby wynikły pomiędzy nimi kwestie sporne, których by się nie dało załatwić w drodze bezpośrednich rokowań, oba Rządy będą szukały tych rozwiązań w każdym poszczególnym wypadku we wzajemnym porozumieniu przy pomocy innych sposobów pokojowych, przy czym, w razie potrzeby, nie uchybia to możliwości zastosowania tych rodzajów postępowania, które są przewidziane dla takiego wypadku w innych obowiązujących je wzajemnie porozumieniach. W żadnym jednak wypadku nie będą się one uciekały do stosowania przemocy w celu

załatwienia tego rodzaju spraw spornych.

Stworzona na powyższych zasadach gwarancja pokoju ułatwi obu Rządom doniosłe zadanie znajdowania dla zagadnień politycznych, gospodarczych i kulturalnych rozwiązań opartych na sprawiedliwym i słusznym wyrównaniu obustronnych interesów.

Oba Rządy są przeświadczone, że stosunki pomiędzy ich krajami będą się w ten sposób owocnie rozwijały i doprowadzą do ugruntowania dobrego sąsiedzkiego pożycia, co nie tylko dla ich obu krajów, ale i dla pozostałych narodów Europy będzie miało zbawienne następstwa.

Źródło: Deklaracja zawarta między Polską a Niemcami o niestosowaniu przemocy, podpisana w Berlinie dnia 26 stycznia 1934 roku – fragment.

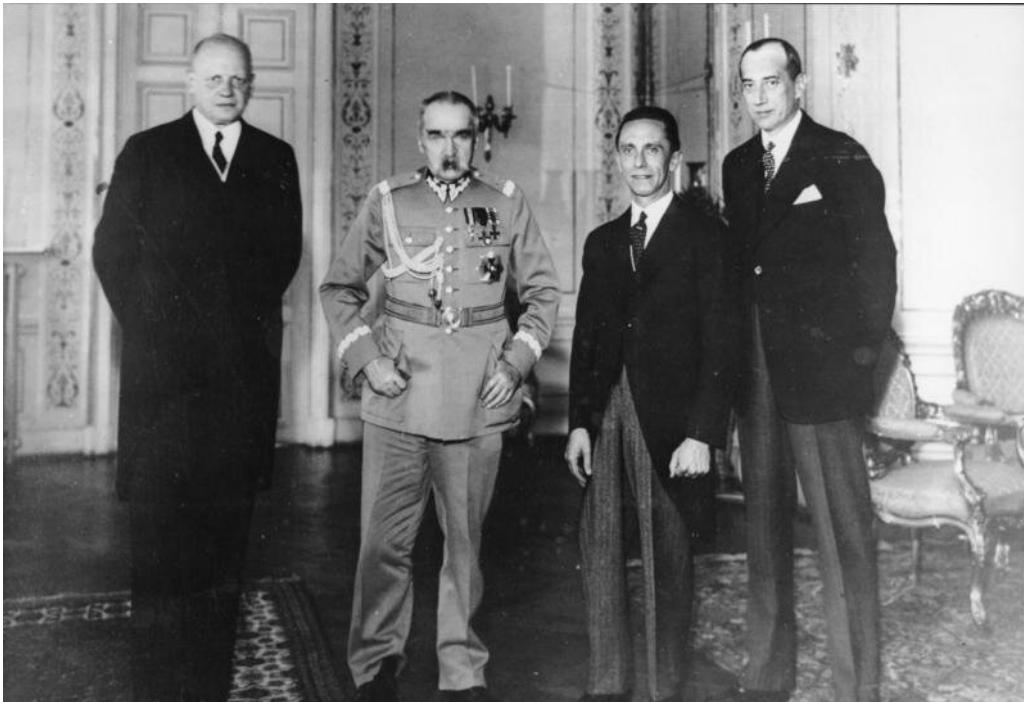
Polecenie 9

Wymień podstawowe założenia deklaracji.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Także w 1934 roku przedłużono na 10 lat układ z ZSRS.

Deklaracja o niestosowaniu przemocy pozwoliła na normalizację stosunków polsko-niemieckich. Ich przejawem było między innymi otwarcie ambasad w obu krajach.

Hans Adolf von Moltke, Józef Piłsudski, Joseph Goebbels i Józef Beck w Warszawie 14 czerwca 1934 roku
Źródło: a. nn. domena publiczna, Bundesarchiv, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 10

Podaj nazwę funkcji, jaką w III Rzeszy pełnił Joseph Goebbels.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 11

Wyjaśnij, dlaczego w spotkaniu przedstawionym na zdjęciu uczestniczy Józef Piłsudski.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Ożywieniu uległy kontakty zarówno gospodarcze (ostatecznie zakończono wojnę celną), jak i kulturalne (w Berlinie odbyła się w 1935 roku m.in. wystawa malarstwa polskiego). Poprawiła się sytuacja mniejszości polskiej w Niemczech, również władze Wolnego Miasta Gdańska zaczęły przestrzegać 'polskich przywilejów' w mieście, zagwarantowanych

traktatem wersalskim. Dostyc częste stały się wizyty w Polsce hitlerowskich dygnitarzy, którzy brali udział w polowaniach.

Józef Beck i Hermann Göring z małżonkami

Źródło: a. nn. domena publiczna.

Polecenie 12

Wyjaśnij, kim był (jaką pełnił funkcję) w III Rzeszy Hermann Göring. Opisz, jakie wrażenie dotyczące stosunków polsko-niemieckich można odnieść, patrząc na to zdjęcie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Dla zainteresowanych

Układ z Niemcami zaniepokoił Francję, która mało życzliwie patrzyła na samodzielne poczynania dotychczasowych sojuszników. Obawiała się bowiem, że osłabią one jej sytuację międzynarodową. Polska dyplomacja przekonywała, że nie ma zamiaru osłabiać sojuszu z Francją. Na zaproszenie rządu polskiego do Warszawy przybył w kwietniu 1934 roku [Jean Louis Barthou](#) [czyt.: żan lui bartu] – minister spraw zagranicznych Francji.

Najprawdopodobniej wówczas Barthou przybliżył Beckowi ideę tzw. wschodniego Locarno. Zgodnie z tym paktem Polska, Niemcy, ZSRS i Czechosłowacja oraz kraje bałtyckie miałyby oficjalnie uznać swoje granice, zapewnić sobie pomoc w wypadku agresji. Wszystkie państwa obiecałyby również nie udzielać wsparcia agresorowi. Wzajemne animozje

ewentualnych sygnatariuszy, niechęć Niemiec oraz obawy Polski, że ZSRS stanie się dominującym sojusznikiem francuskim w Europie Środkowo-Wschodniej, unicestwiły ideę paktu.

Wizyta ministra Barthou w Krakowie. Towarzyszy mu Józef Beck

Źródło: a. nn. domena publiczna.

Polecenie 13

Wyjaśnij, jakie animozje pomiędzy ewentualnymi sygnatariuszami uniemożliwiały realizację idei Barthou.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zamiast podsumowania

Polecenie 14

Dokonaj bilansu polskiej polityki zagranicznej w latach 1922-1935. Wykorzystaj do tego analizę SWOT. Analiza polega na:

1. Określ problem do analizy (w tym przypadku jest to polecenie powyżej).
2. Rozwiąż problem pod kątem mocnych i słabych stron.
3. Wymień wynikające z tego możliwości i zagrożenia.
4. Zaprezentuj swoje wyniki w formie notatki.

Ćwiczenie 5

Uzupełnij tekst.

Po zamachu majowym najważniejszy wpływ na polską politykę zagraniczną miał

. Po jego śmierci kierował nią minister spraw zagranicznych

, prowadząc politykę równowagi, czyli równych odległości od Moskwy

i Berlina. Jeśli chodzi o pozostałych sąsiadów, to przyjazne stosunki II RP miała z Łotwą i

. Szczególnie napięte stosunki były z Litwą i

. Polska aktywnie uczestniczyła w przygotowaniu aktów dotyczących wyrzeczenia się przemocy.

W konsekwencji podpisała dwa takie dokumenty: jeden to protokół

to pakt

. II RP zawarła także dwustronne pakt o nieagresji: z ZSRS w roku

i Niemcami w roku

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 6

Wskaż państwo, z którym Polska nie zawarła sojuszu wojskowego w okresie dwudziestolecia.

☐ Litwa

☐ Francja

☐ Rumunia

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Wskaż postać, która nie pełniła funkcji ministra spraw zagranicznych II RP w latach 30.

☐ August Zaleski

☐ Władysław Grabski

☐ Józef Beck

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 8

Zaznacz ideę, która nigdy nie pojawiła się w polskiej polityce zagranicznej:

☐ pokojowego współistnienia w kontaktach międzynarodowych

☐ sojuszu z Hiszpanią i Japonią

☐ stworzenia bloku państw bałtyckich

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 9

Z poniższych traktatów wybierz dwa, które mogły stanowić zagrożenie dla stabilności granic II RP:

☐ traktat z Locarno

☐ protokół Litwinowa

☐ traktat z Rapallo

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Co potrafię?

Potrafię wyjaśnić, kim był Józef Beck.

Co wiem?

Wiem, kiedy doszło do podpisania polsko-niemieckiej deklaracji o niestosowaniu przemocy.

Co rozumiem?

Rozumiem, dlaczego położenie Polski między ZSRS a Niemcami było problematyczne.